

УДК 930(477)

**Консервативна націологічна концепція державотворення в працях
В.Липинського**

С.В.ЗБОРЕЦЬ

Дніпродзержинський державний технічний університет, м. Дніпродзержинськ, Україна,
E-mail: szborets@ukr.net**Авторське резюме**

В'ячеслав Кирилович Липинський на початку XX століття сформував власну оригінальну консервативну націологічну концепцію, вихідними пунктами якої були: визначальна роль держави та еліти у націогенезі, національна свідомість як важливий чинник творення нації, феномен національної ідеї та націоналізму. Сьогодні ми, як ніколи, потребуємо свідомого розуміння й осмислення творів В. Липинського і втілення його ідей у життя нашої нації. Настанови і застереги В.Липинського з «Листів до братів-хліборобів» були актуальними на початку XX ст. і варто було б їх почути й сьогодні, на початку XXI ст.: «Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її собі не збудуємо, і ніхто за нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути, ... в даний момент ніхто в Європі сильною і великою Української держави собі не бажає».

Усі порушені В. Липинським у працях питання, зокрема побудова української національної держави, аналіз політичних систем і політичної культури, функціонування еліт, концепція громадянства, співвідношення між державою, суспільством і громадянином, яскраво віддзеркалюють сучасні проблеми українського державотворення.

Нині, як і в добу національно-визвольних змагань 1917–1920 рр., суспільно-політичне життя в Україні характеризується глибокою кризою, особливо в його ідеологічній, політичній та й територіальній сферах. І цілком логічним у цій ситуації було б звернення суспільства до ідеї союзу ліберальної демократії й консерватизму з метою розширення національно-державницького фронту і вироблення спільної ефективної політики у боротьбі за зміцнення української державності.

Ключові слова: «Листи до братів-хліборобів», українське суспільство, націологічна концепція.

Conservative nationologial conception of creation of the state in V.Lypynsky works

S.V. ZBORETS

Dniprodzerzhynsk state technical university, Dniprodzerzhynsk, Ukraine, E-mail: szborets@ukr.net

Abstract

At the beginning of the XX century Vyatsheslav Kazymyrovych Lipynski formed his own original conservative nationologial conception with the following starting points: the determining role of the state and elite in nation-genesis, national consciousness as an important factor of creation of nation, phenomenon of national idea and nationalism. Today we need conscious understanding and comprehension of V. Lipynski's works and implementation of his ideas into the life of our nation as never before. Directives and warnings of V. Lipynski from «Letters to brothers- grain growers» were topical at the beginning of the XX century and it would be worth considering them today, at the beginning of the XXI century:

«Nobody will build the state to us, if we do not build it ourselves, and nobody will do the nation for us, if we do not want to be the nation»;

«Presently nobody in Europe does not wish the strong and large Ukrainian state».

All the questions that have been stated in V. Lipynski's works, in particular construction of the Ukrainian national state, analysis of the political systems and political culture, functioning of elites, conception of citizenship, relations between the state, society and a citizen, brightly reflect modern problems of the Ukrainian state creation.

Today, as well as in the national liberation competitions time of 1917–1920, social and political life in Ukraine is characterized by a deep crisis, especially in its ideological, political and territorial spheres. And as for the society, it would be fully logical in this situation to address to the idea of union of liberal democracy and conservatism with the purpose of expansion of the national-state front and creation of the general effective policy in a fight for strengthening the Ukrainian state system.

Keywords: «Letters to brothers-grain growers», ukrainian society, nationologial conception.

Постановка проблеми. Найвищого злету український дух дістав у постатях Т. Шевченка, Б. Хмельницького й В. Липинського, так писав відомий історик діаспори В. Кучабський. І це вірно, кожен з них власними засобами боровся за майбутнє України. Духовна спадщина Т. Шевченка, військові й політичні стратегії Б. Хмельницького, науковий досвід у розбудові держави В. Липинського є сучасним скарбом нашої держави.

Сучасна незалежна Україна переживає важкі часи своєї розбудови. Для того, щоб знати, які ідеї, програми можуть бути реалізовані в українському суспільстві у даний конкретний час, необхідно добре вивчити накопичений суспільством досвід, ретельно зважити й оцінити його. Це тим більше необхідно сьогодні, коли ми живемо у часи протиборств різних ідеалів, течій та програм і від того, яку з них оберемо, який вибір зробимо, – залежить наше майбутнє. І в цей час корисним буде звернення до наукового спадку В'ячеслава Кириловича Липинського, до його консервативної націоналістичної концепції державотворення.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема поглядів В. Липинського на побудову майбутньої незалежної держави в Україні вже неодноразово розглядалась в українській історіографії, початок її дослідження був покладений ще соратником В'ячеслава Кириловича Д. Дорошенком [4]. І сьогодні наукова спадщина В. Липинського цікавить вчених України, у працях Ф. Турченка [9], О. Любовець [7] розглядаються ідейні і програмні засади побудови власної незалежної української держави за

В. Липинським. Загальний огляд ідей мислителя надають розвідки К. Галушки [2], Я. Дашкевича [3], В. Масненка [8].

Мета дослідження. Сьогодні лишається актуальною потреба ще раз звернутися і дати аналіз еволюції поглядів В'ячеслава Липинського, який збагатив українську державницьку думку та передав сучасним і майбутнім поколінням свої великі ідеї написані ще на початку XX століття. Сьогодні ми, як ніколи, потребуємо свідомого розуміння й осмислення творів В. Липинського і втілення його ідей у життя нашої нації.

Виклад основного матеріалу. В. Липинський залишив після себе надзвичайно важливу для нас духовну спадщину. Аналізуючи в своїх творах період Хмельниччини і причини невдачі визвольних змагань 1917-1920-х років, автор приходить до дуже глибоких висновків, які він підкріплює творами провідних на той час західноєвропейських учених, перечитавши їх таким чином, щоб їхні ідеї вписалися в українську дійсність і могли прижитися на українському ґрунті.

Вже у своїй першій науковій праці «Данило Братковський» (1909 р.), присвяченій речнику українського самостійницького руху, поетові, закатованому в Луцьку з волі польської влади, В'ячеслав Липинський чітко визначив свої позиції. Тому й цілком закономірно, що з 1914 року він – член Наукового товариства імені Тараса Шевченка, з-під його пера з'являються праці, які залишаються актуальними і сьогодні: «Шляхта на Україні», «З подій на Україні», «Україна на переломі 1657

– 1669 років», «Хам чи Яфет» [3]. Головний твір Липинського це, мабуть, «Листи до братів-хліборобів» (1919-1926 рр.) – консолідація його політичних, історичних та філософських поглядів. Ця праця присвячена питанням побудови майбутньої незалежної держави в Україні з точки зору організації українського суспільства. При цьому Липинський розглядає державу як абсолютну цінність, без якої неможливий цивілізований суспільний розвиток [5].

У «Листах» В. Липинський намагається відповісти на дуже важливе для українського народу (і тоді й зараз) питання: на кого потрібно орієнтуватися у побудові власної незалежної української держави? Кого обрати собі в союзники, на яку країну спиратися?

На той час український народ перебував у дуже складному становищі. Надії на те, що країни-переможниці Першої світової війни допоможуть йому здобути державу, зазнали краху. Ніхто не бажав, щоб на сході Європи утвердилася міцна соборна самостійна незалежна Україна. Найбільше цього не хотіли російські більшовики, які прагнули відновити імперію у новій формі. Українські емігрантські політичні сили вели дискусії навколо питання: на кого орієнтуватися? Одні угруповання орієнтувалися на Антанту, інші – на Польщу, на Москву, на Німеччину.

В.Липинський зауважував, що Україна належить до західноєвропейського цивілізаційного світу і будь-яке моделювання української державності в складі Російської Федерації, хоча б на правах повної суверенності й автономії, не сприяє національному об'єднанню й не може бути використане в Україні. Оскільки свого часу саме Російська імперія ліквідувала Гетьманщину та Запорізьку Січ. В. Липинський виступав за встановлення, а точніше повернення правової монархії в традиційній формі гетьманату. Такий державний устрій докорінно відрізняється і від московської централізації, яка спирається на нічим не обмежену владу монарха й терор, і від польської монархії, де король завжди був маріонеткою шляхти. Разом з тим В. Липинський наголошував, що географічне становище України, спільне історичне минуле, загальні економічні інтереси вимагають, щоб суверенна Українська національна держава створила з Росією та Білорусією тісний військовий та економічний союз і спільно з ними шукала б союзників [5, с. 328–330].

На думку В.Липинського, відносини із сусідніми державами мають будуватися на рівноправних партнерських взаєминах. А не так як упродовж століть зв'язки Росії і Польщі з Україною мали характер відносин митрополії з колонією. І щоб уникнути такого становища в майбутньому, варто відірватися від

Польщі та не потрапити в залежність від Росії.

Праці В.Липинського розпочали певний новий етап у розвитку української суспільно-політичної думки. Один з напрямків його роботи – створення «хліборобської ідеології», вироблення власного окремого шляху розвитку України – «третього типу організації громадського життя» «не запозичуючи чужих універсальних схем».

Що ж треба робити українцям, за В. Липинським? По-перше, пише він, «...все, що сприяє розвитку почуття єдності між всіма мешканцями України, буде Україну, а руйнує все, що їх роз'єднує». Ось чому позитивний шлях розвитку України Липинський бачив у «класократії», тобто конструктивному співробітництві всіх класів при особливій ролі аристократії та «середнього класу» – «українських хліборобів». Негативно він ставився до «охлократії», тобто анархічної влади розлюченого натовпу.

В.Липинський намагався на основі конкретно-історичного досвіду розробити модель майбутньої української державності, політичної системи та громадянського суспільства. Інтелектуальний спадок історика проникнутий ідеєю тісного взаємозв'язку формування української державності з урахуванням історичних і культурних традицій, національної психології української нації. Політично він був консерватором-монархістом, прихильником гетьманату. Але, на думку багатьох сучасних політологів, найцікавішими є не актуально-політичні висловлювання Липинського, часто спірні, а його бачення майбутнього України.

Вчитаймося уважніше в один із ключових розділів «Листів до братів-хліборобів», а саме: «Нації поневолені та нації недержавні» [5, с.57]. Різниця між націями поневоленими та недержавними, вказує В. Липинський, є дуже суттєвою. Поневолені нації, за Липинським, увесь час тисне якась зовнішня жорстока сила, що підкоряє їх собі, але внутрішній дух нації прагне звільнення, нація сприймає чужоземний гніт як щось неприродне та образливе для себе [8, с.22-26].

Липинський вважав формування нації явищем, похідним від державності й обстоював думку, що лише через свою державу й безпосередньо в державі вона формується. Настанови і застереги В.Липинського з «Листів до братів-хліборобів» актуальними були на початку ХХ ст. і варто було б їх почути і сьогодні, на початку ХХІ ст.:

«Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її собі не збудуємо, і ніхто за нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути;

В даний момент ніхто в Європі сильної і великої Української держави собі не бажає;

Як показує наше минуле й сучасне, не хочуть чесно допомогти нашим українським силам будувати Українську державу, переко-

навшись, що вони самі до того не здатні, що ґрунту в нашій народі для українських наполеонів немає. Замість поступитись в ім'я патріотизму своїми егоїстичними інтересами, вони хапаються за зовнішні сили, коли вже власних не стало, укладають різні «угоди» з сусідами України і врешті-решт стають їхніми звичайними агентами;

І сила, живучість нашої віри, нашої ідеї – не в демократичних словах, а в тих ділах, на які здатна підіймати наша віра перш за все нас самих, її визнавців» [5].

Якщо говорити про демократію, то Липинський наголошував на тому, що «тільки українська демократія може стати твердою опорою української національно-державницької ідеї, тільки вона тепер в силі перейняти на себе боротьбу, котру за цю ідею вели давніше – верства боярсько-дружинна, в часах Київської держави і верства козацька, в часах Гетьманщини» [6, с.253-256].

Отже, політична програма В.Липинського базувалася на таких юридичних та економічних засадах:

- 1) гарантія недоторканності особи;
- 2) забезпечення права приватної власності на землю;
- 3) проведення аграрної реформи;
- 4) об'єднання в українській державі всіх українських земель, а в зовнішній політиці – створення військового та економічного союзу з Росією та Білорусією.

Вузловими пунктами концепції В. Липинського є поняття територіального патріотизму української нації та українського консерватизму, які, на його думку, здатні перебороти внутрішні органічні слабкості українства. Поняття патріотизму вчений визначає як «свідомість своєї території, любов до своєї землі, до всіх без винятку її мешканців».

В. Липинський щоразу запитував себе: як це можна бути українським патріотом і водночас мріяти про «втоплення в Дніпрі більшості своїх же власних земляків»? Його дуже лякала можливість того, що «по упадку більшовицької чи польської влади на Україні буде у нас не «всенародна радість», як це буває звичайно у визволених націй поневолених, а характерна для всіх недержавних націй анархія і внутрішня різниця між українськими людьми». Від «хвороби бездержавності», вважав Липинський, нас врятує «органічне об'єднання людей», причому за класовими, а не за партійними ознаками, бо партії – це своєкорисливе зло.

Про причини гірких невдач у боротьбі за державність України В.Липинський в одній із своїх останніх статей «Хам і Яфет» із властивою йому емоційністю зауважує: «Єсть в нашій історії матеріал для легенд. Єсть князівсько-дружинницький епос з апотеозом Землі Руської. Єсть кричевські – вірні до смерті Війську

Запорізькому полковники. Єсть сердюки, що за тінь, за символ Влади Державної, Гетьманської поклали свої голови літ тому десять під Києвом. Але поруч: море хамства, і то, на жаль, тріумфуючого хамства. Хамство це мусить пізнати без страху, до самого коріння, кожний не трус, не позер, не фразер; кожний, хто любить Україну. Пізнати не на те, щоб над Україною по-хамськи насміхатись, а щоб її любов'ю синівською з пониження піднести, перемігши хамство кругом себе і перш за все в собі» [3, с. 229]. Не з усіма твердженнями В. Липинського можна погодитися. Характер мислення як звичайних тогочасних представників української нації, так і її провідників багато в чому визначався тими історичними умовами, в яких вони жили. Сьогодні ті ідеї не можуть сприйматися однозначно. Проте націологічна концепція В.Липинського цілком відповідала тогочасному рівню європейської наукової думки. Вважає його вміння побачити коріння наших соціальних, політичних і духовних проблем та спроби окреслити шляхи їх розв'язання. Історик сформував власну оригінальну консервативну націологічну концепцію, вихідними пунктами якої були: визначальна роль держави та еліти у націогенезі, національна свідомість як важливий чинник творення нації, феномен національної ідеї та націоналізму.

Висновки. Усі порушені В. Липинським у працях питання, зокрема побудова української національної держави, аналіз політичних систем і політичної культури, функціонування еліт, концепція громадянства, співвідношення між державою, суспільством і громадянином, яскраво віддзеркалюють сучасні проблеми українського державотворення.

Нині, як і в добу національно-визвольних змагань 1917–1920 рр., суспільно-політичне життя в Україні характеризується глибокою кризою, особливо в його ідеологічній, політичній та й територіальній сферах. І цілком логічним у цій ситуації було б звернення суспільства до ідеї союзу ліберальної демократії й консерватизму з метою розширення національно-державницького фронту і вироблення спільної ефективної політики у боротьбі за зміцнення української державності [10].

Однак у сучасному українському русі консервативний напрям, як його розумів В.Липинський і який би зберігав і примножував витоки українців та на основі чого створювалися б державні і суспільні інституції, на жаль, фактично відсутній. Його відродження сприяло б вирішенню багатьох проблем національно-державного життя. Політичний досвід українського консерватизму та його ідейні надбання й нині можуть бути використані як важливий інструмент збереження традиційних духовних цінностей і українських суспільних інститутів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. В'ячеслав Липинський та його доба: Книга перша. – Вид. друге, доопрац., доп. [Текст] / Упоряд. Т.Осташко, Ю.Терещенко. – К.: Темпора, 2010. – Кн. 1. – 560 с.
2. Галушко К.Ю. Консерватор на тлі доби: В'ячеслав Липинський і суспільна думка європейських «правих» [Текст] / К.Ю.Галушко. – К.: Темпора, 2002. – 288с.
3. Дашкевич Я. Хам чи Яфет. Липинський і українська революція [Текст] / Я. Дашкевич // Україна: Наука і культура. -- Вип. 29. -- К., 1996.
4. Забарецький М. (Дорошенко Д.) В'ячеслав Липинський і його думки про українську націю і державу [Електронний ресурс] / М.Забарецький (Дорошенко Д.). – Відень: видано заходами О.Жеребка, 1925. – 51с. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?
5. Липинський В.К. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму [Текст] / В.К.Липинський. – ред. Я.Пеленський. – К.: Інститут східноєвропейських досліджень НАН. – 1995. – Том 6. – Книга 1. Політологічна секція. – 470 с.
6. Липинський В.К. Нарис програми Української демократично-хліборобської партії [Електронний ресурс] / В.К.Липинський // В'ячеслав Липинський – історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. – К.: Київ-Філадельфія, 1994. – С.253-256. - Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Persons/Lypynsky/Volyn/index.php?22>
7. Любовець О.М. Аграрна програма Української демократично-хліборобської партії [Текст] / О.М. Любовець // Український селянин: Збірник наукових праць. – Черкаси: Черкаський національний університет ім.. Б.Хмельницького. - 2005. – Вип.9. – С.219-221.
8. Масненко В.В. Погляди В'ячеслава Липинського на аграрну реформу в Україні [Текст] / В.В.Масненко // Український селянин: Збірник наукових праць. – Черкаси: Черкаський національний університет ім.. Б.Хмельницького. - 2008. – Вип.11. – С. 22-26.
9. Турченко Ф.Г. В'ячеслав Липинський – ідеолог Української демократичної хліборобської партії [Текст] / Ф.Г. Турченко, Н.М.Заліська // В'ячеслав Липинський – історико-політологічна спадщина і сучасна Україна: матеріали міжнар. конф., м. Київ, 2-6 червня 1992 р. – К.: Київ-Філадельфія, 1994. – С.171-180.
10. Яковенко Н.М. Вступ до історії [Текст] / Н.М. Яковенко. – К.: Критика, 2007. – 368 с.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2014

REFERENCES:

1. Vjyatshe Slav Lypynsky ta jogo do ba (Vjyatshe Slav Lipinski and his time). Kyiv, 2010, 516 p.
2. Halushko K.U. Konservator na tli doby: Vjyatshe Slav Lypynsky i suspilna dumka europeiskykh «pravych» (The conservative on the background of the epoch: Vjyatshe Slav Lipinski and public opinion of European «rights»). Kyiv, 2002, 288 p.
3. Dashkevitch Ya. Kham chy Iiafet. Lypynsky i ukrainska revolucija (Ham or Japheth. Lipinski and Ukrainian revolution) Ukraine: *Nauka i kultura*, 1996, no 29
4. Zabarevsky M., Doroshenko D. Vjyatshe Slav Lypynsky i jogo dumky pro ukrainsku natsiju i derzhavy (Vjyatshe Slav Lipinski and his thoughts about Ukrainian nation and state). Regime to access: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?
5. Lypynsky V.K. Lysty do bratir-khliborobiv. Pro ideju i organizatsiju ukrainskogo monarkchizmu (Lipinski from «Letters to brothers-grain growers». About the idea and organization of Ukrainian monarchism). vol.6., book 1, Kyiv, 1995, pp.
6. Lypynsky V.K. Narys programy Ukrainskoj demokratichnoji khliborobskoj partiji (Lipinski V.K. Project of the program of Ukrainian Democratic Agrarian party). V. Lypynsky – *istoryko-politologichna spadshyna i suchasna Ukraine*. Kyiv-Philadelphia, 1994, pp.253-256. Regime to access: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Persons/Lypynsky/Volyn/index.php?22>
7. Lubovets O.M. Agrarna programa Ukrainskoj demokratichnoji khliborobskoj partiji (Agrarian program of Ukrainian Democratic Agrarian party). *Ukrainskui selyanun: zbirnik naukovych prats*. Cherkasy, 2005, no 9, pp. 219-221.
8. Masnenko V.V. Poglyady Vjyatshe Slava Lypynskogo na agrarnu reformu v Ukraini. (Views of Vjyatshe Slav Lipinsky on agrarian reform in Ukraine). *Ukrainskui selyanun: zbirnik naukovych prats*. Cherkasy, 2008, no 11, pp. 22-26.
9. Turchenko F.G., Zaliska N.M. Vjyatshe Slav Lypynsky – ideolog Ukrainskoj demokratichnoji khliborobskoj partiji (Vjyatshe Slav Lipinski - the ideologist of Ukrainian Democratic Agrarian party). *Vjyatshe Slav Lypynsky – istoryko-politologichna spadshyna i suchasna Ukraina: materialy mizhnarodn.konf.*, Kyiv, 2-6 chervnya, 1992 r., Kyiv-Philadelphia, 1994, pp. 171-180.
10. Yakovenko N.M. Vstup do istoriji (Introduction to history). Kyiv, 2007, 368 p.

Збо́рець Світлана Вікторівна – кандидат історичних наук, доцент
Дніпродзержинський державний технічний університет
Адреса: 51918, м.Дніпродзержинськ, вул. Дніпробудівська, 2
E-mail: szborets@ukr.net

Zborets Svitlana Viktorivna– PhD in historical science, associate professor
Dniprodzerzhynsk state technical university
Address: 2, Dniprobudivjska Str., Dniprodzerzhynsk, 51918
E-mail: szborets@ukr.net